

Interrelació entre els nous usos de les masies en entorns agraris.

Lligadas Sorribas, Montserrat

Tècnica de Política Territorial d'Unió de Pagesos de Catalunya.
mlligadas@uniopagesos.cat

Resum: Al llarg del segle XX les masies han perdut el paper que tenien de ser el centre de la producció de les explotacions agràries. La masia ha passat per èpoques d'abandonament. Però amb el temps s'ha anat passant de la producció primària com a centre de l'activitat econòmica al món rural cap a activitats terciàries molt relacionades amb el turisme. La legislació en matèria de turisme rural fa la distinció entre aquells allotjaments rurals on les persones que el regenten han de tenir obligatòriament rendes d'activitats agràries i aquells allotjaments que no han de complir aquest requisit. El primer cas és l'anomenat Agroturisme. Aquesta modalitat no és, però, la de més implantació en el món rural.

A partir d'aquest punt es planteja quina és la conseqüència de que les activitats que es desenvolupen a les masies no tinguin res a veure amb les activitats de l'entorn agrari en el que es troben ubicades.

Si es produeix un allunyament en aquest sentit, l'espai obert deixa de tenir valor productiu per a passar a tenir un valor paisatgístic, i la conseqüència més evident i palpable d'això es troba en la regulació urbanística del sòl no urbanitzable. La nova legislació territorial i urbanística hauria de tenir en compte aquesta realitat i evitar que s'oblidi el valor productiu dels espais oberts.

Paraules clau: masia, usos, agroturisme, turisme rural, espai agrari, activitat agrària

Resumen: A lo largo del siglo XX las masías han perdido el papel que tenían de ser el centro de la producción de las explotaciones agrarias. La masía ha pasado por épocas de abandono. Pero con el tiempo se ha ido pasando de la producción primaria como centro de la actividad económica en el mundo rural hacia actividades terciarias muy relacionadas con el turismo. La legislación en materia de turismo rural hace la distinción entre aquellos alojamientos rurales donde las personas que lo regentan deben tener obligatoriamente rentas de actividades agrarias y aquellos alojamientos

que no tienen que cumplir este requisito. El primer caso es el llamado Agroturismo. Esta modalidad no es, sin embargo, la de mayor implantación en el mundo rural.

A partir de este punto se plantea cuál es la consecuencia de que las actividades que se desarrollan en las casas no tengan nada que ver con las actividades del entorno agrario en el que se encuentran ubicadas. Si se produce un alejamiento en este sentido, el espacio abierto deja de tener valor productivo para pasar a tener un valor paisajístico, y la consecuencia más evidente y palpable de ello se encuentra en la regulación urbanística del suelo no urbanizable. La nueva legislación territorial y urbanística debería tener en cuenta esta realidad y evitar que se olvide el valor productivo de los espacios abiertos.

Palabras clave: masía, usos, agroturismo, turismo rural, espacio agrario, actividad agraria

Abstract: Throughout the twentieth century, farmhouses have lost the role they usually had as the center of the production farms. The house maintenance declined, and periods of neglect had become. Nowadays, they have passed from primary production, as a center of economic activity in rural areas, to tertiary activities closely related to tourism. The law makes a distinction between rural tourism, lodgings where those people who run the place should have a mandatory income from agricultural activities, and those accommodations that have not met this requirement. The first case is called agro-tourism. This kind of tourism is, however, less implemented in rural areas.

INTERRELACIÓ ENTRE ELS NOUS USOS DE LES MASIES EN ENTORNS

AGRARIS

Autora: Montserrat Lligadas i Sorribas.

Tècnica de Política Territorial d'Unió de Pagesos de Catalunya.

mlligadas@uniopagesos.cat

1.- INTRODUCCIÓ

Els historiadors situen l'origen de la masia al segle X. Ja les primeres edificacions es relacionen amb l'explotació de les terres que l'envolten. Al llarg de la seva evolució a través dels segles es manté més o menys la mateixa estructura. L'edificació principal està envoltada de conreus de cereals, vinya o olivera i de boscos. Més a prop de la masia es situa l'horta per a l'autoconsum, el bestiar, i ja en les edificacions annexes o properes a l'habitatge principal, es situen les instal·lacions per a una primera transformació de la producció agrària (celler, molí, etc...).

Des del segle X fins a l'actualitat els masos o masies han passat per diferents estadis, tant pel que fa a qui en té la propietat, com en l'organització social de les persones que hi habiten. Però sempre s'ha mantingut una característica comuna: els masos donen servei a les explotacions agràries que els envolten, amb les diferents orientacions productives de cada territori. Les característiques de les masies està també lligada a la transmissió generacional del patrimoni (Esteve, 2010).

El màxim esplendor d'aquestes edificacions esdevé durant el segle XIX. Segons el treball *Masos, masies i cases de Pagès a la Catalunya de 1860: una anàlisi espacial basades en el Nomenclator del Cens de Població* (Esteve Palós, Albert, Valls Fígols, Miquel. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 69, 2010 (97-112) els municipis amb una major densitat de

masies són els situats a la Catalunya central, al litoral de la meitat nord i alguns grups petits de municipis de les terres de l'Ebre.

A principis del segle XX, i per diversos factors, s'inicia el declivi de les explotacions agràries i amb ell l'abandonament de les masies com a centre de la producció agropecuària.

Durant el segle XX, moltes masies, que són considerades patrimoni arquitectònic, pateixen un deteriorament, arribant a convertir-se, algunes d'elles, en ruïnes. El desenvolupament urbà fa que algunes edificacions quedin integrades en teixits urbans.

A banda del ja esmentat abandonament de les activitats agràries i dels creixements urbans, s'hi suma també una millora en els mitjans de locomoció i transport, que fa que sigui més fàcil desplaçar-se des dels nuclis de població als centres de producció agrícola i, per tant, deixa de tenir interès posseir l'habitatge en la mateixa explotació de forma aïllada.

2.- CANVI EN ELS USOS DE LES MASIES

La pèrdua de pes de l'activitat agrària a les zones rurals, s'inicia a finals del segle XIX. El període d'industrialització de Catalunya comporta canvis en l'estructura territorial i, per tant, la pèrdua en l'ocupació de la població rural en el sector agrari ha estat una constant que, conjuntament amb l'augment de la productivitat en les explotacions agràries, ha fet que els actius ocupats com a caps d'explotació no arribin al 3 % de l'ocupació total i que la necessitat de mà d'obra sigui també molt reduïda.

Durant el segle XX, a les zones rurals, la població que s'hi ha mantingut ha fet una transició pel que fa a l'evolució dels actius per branques d'activitat. Aquesta transició es centra en una pèrdua de l'ocupació agrària per anar cap a un augment significatiu de les activitats relacionades amb els serveis. Dintre de l'activitat de serveis, una de les més importants, i que ha crescut de manera exponencial en els darrers anys en les zones rurals, és el turisme (Aldomà *et al.*, 2009)

Aquest turisme, està relacionat molt directament amb el patrimoni arquitectònic rural, amb la natura i amb les activitats primàries. És aquest un dels factors clau en l'anàlisi que es porta a terme en la present comunicació, ja que una de les principals motivacions de recuperació de les masies, ja sigui masies en desús durant molt de temps, o masies a les quals se'ls dona un canvi d'ús, ha estat la dedicació al turisme rural.

3.- ELS USOS DE LES MASIES I LA LEGISLACIÓ URBANÍSTICA

La Llei d'Urbanisme 2/2002, de 14 de març, preveia la possibilitat de reconstruir i rehabilitar masies *en vistes a destinar-les a habitatge familiar, a un establiment hoteler amb l'exclusió de la modalitat d'hotel apartament, a un establiment de turisme rural o a activitats d'educació en el lleure (article 47.3)*. En aquesta llei s'establí la necessitat que *el planejament urbanístic general o especial identifiqués en un catàleg específic les masies i les cases rurals susceptibles de reconstrucció o rehabilitació i justificar les raons que en determinen la preservació i la recuperació (article 50.2)*.

La llei no definia amb exactitud com havia de ser aquest catàleg. És per aquest motiu que el Departament de Política Territorial i Obres Públiques, junt amb l'Associació catalana de municipis, l'any 2009 (set anys després que s'aprovés el primer text de la llei i quan ja havia patit modificacions), elaboren un document on es donen les directrius de contingut del catàleg de masies i cases rurals. En la introducció d'aquest document es diu que *"la preservació del sòl no urbanitzable i els seus valors és un dels trets més rellevants de la regulació urbanística de Catalunya"*.

Tal com s'indica en el document de directius, el Catàleg de Masies és un document normatiu que conté fitxes, on es determinen les característiques de les masies i els mecanismes d'intervenció en aquestes edificacions. Deixant de banda les consideracions arquitectòniques, ens centrem en el que interessa en aquest document: els catàlegs determinen per a cada edificació la legalitat de la implantació, l'ús, el nombre d'habitatges, els serveis i els accessos,

entre d'altres. Normativament, el catàleg es pot tramitar conjuntament amb el POUM (Pla d'Ordenació Urbanística Municipal), per tant, té caràcter de planejament general, o bé es pot tramitar de manera independent com a pla especial, que té la consideració de planejament derivat.

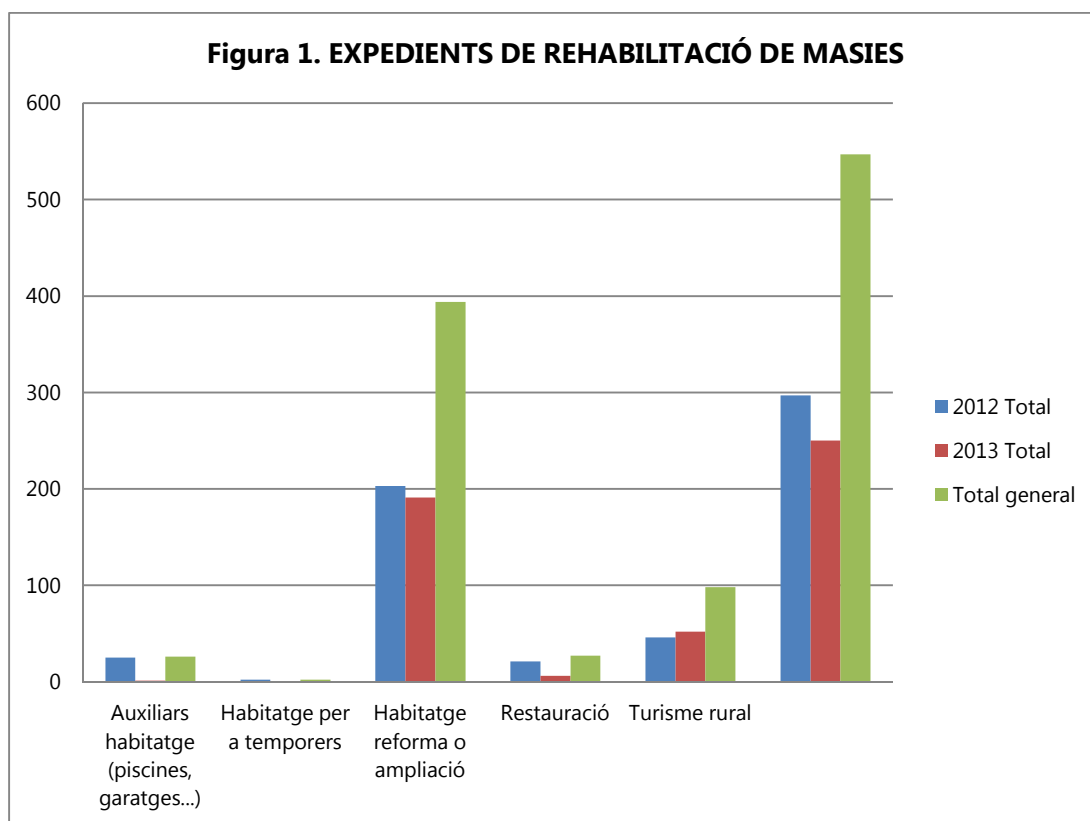
En la següent taula I es presenten les dades del Departament de Territori i Sostenibilitat sobre l'estat de tramitació en el que es troben els catàlegs de masies a Catalunya.

Taula I. Estat de tramitació dels Catàlegs de Masies

SITUACIÓ DE LA TRAMITACIÓ	NOMBRE DE MUNICIPIS
Pla especial urbanístic de catàleg de masies i cases rurals aprovats	166
Pla especial urbanístic de catàleg de masies i cases rurals encara no aprovats	150
POUM encara no aprovat sense informació de si incorpora catàleg de masies i cases rurals	98
POUM encara no aprovat que incorpora catàleg de masies i cases rurals	42
POUM en tràmit, encara no aprovat, sense informació de si incorpora o no catàleg de masies i cases rurals	65
Font: dades del DTiS. Any 2014	

Les dades reflecteixen que encara hi ha un gran nombre de municipis que no han elaborat el catàleg. Hi ha un decalatge important entre la legislació i l'activitat sobre el territori. Els municipis que no tenen catàleg de masies, però tenen projectes, han de tramitar-ho mitjançant un pla especial, tal com va establir el reglament de la llei d'urbanisme.

Pel que fa als projectes per a la rehabilitació de masies, la següent figura 1 s'elabora amb les dades facilitades pel departament de Territori i Sostenibilitat.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades facilitades pel Departament de Territori i Sostenibilitat

Les dades reflecteixen que el 2013 hi va haver un lleuger descens en el nombre de projectes de rehabilitació de masies. Per altra banda, on hi ha un nombre més elevat de sol·licituds de permisos és en el cas de la reforma o ampliació. Cal tenir en compte, però, que les dades no especifiquen en aquests casos a quin ús es dedica la masia. Aquest és el mateix cas que la sol·licitud de permisos d'elements auxiliars a l'habitatge.

4.- INTERACCIÓ DELS USOS TURÍSTICS EN MASIES EN ENTORNS AGRARIS

Tal com s'ha apuntat en apartats anteriors, el turisme rural ha estat una de les activitats que més s'ha desenvolupat en els entorns rurals, a mesura que ha anat reculant l'activitat primària. Les

masies són una estructura idònia per acollir activitats relacionades amb el turisme. Restauració, pernoctació, cases de colònies, wellness, hotels rurals, són algunes de les activitats que han anat proliferant en les darreres dècades, acollides per masies amb el plus de patrimoni arquitectònic que les acompanya. El turisme rural apareix per mirar de fer front a la crisi del món rural i a la de la pagesia en particular. Catalunya incorpora el turisme rural més tard que la resta d'Europa. No és fins a la dècada dels noranta que s'inicia la cursa ascendent (M. Cors, 2010, *Atles del Turisme de Catalunya*).

Hi ha una part important d'aquesta activitat turística que es relaciona amb l'activitat agrària. L'agroturisme pretén que el visitant, a més de gaudir d'uns dies en un entorn rural, es barregi en les activitats agràries que porta a terme el seu hostatjant. Aquesta modalitat és una manera d'acostar a la població urbana al territori rural, i promocionar, a través del coneixement, els productes locals.

La política de desenvolupament rural de la Unió Europea, ha apostat històricament pel desenvolupament de l'activitat econòmica del turisme rural com un dels seus eixos. En el Pla de Desenvolupament Rural del període 2007-2013, es van articular mesures per a diversificar l'activitat agrària per tal de fomentar i desenvolupar la creació de llocs de treball, i d'incrementar les rendes de la pagesia per a mantenir l'activitat sobre el territori: Agroturisme, Activitats d'oci, Artesania manual no alimentària, Energies renovables. Les exigències per a poder rebre recursos per aquestes mesures eren les de ser agricultor professional o rebre el 25 % de la seva renda de l'explotació agrària.

Però també l'ajut econòmic per a desenvolupar activitats turístiques sense estar lligades amb les activitats agràries, ha estat un eix de desenvolupament, a través dels programes LEADER, entre d'altres.

La legislació en matèria de turisme (Decret 159/2012, de 20 de novembre, d'establiments d'allotjament turístic i d'habitatges d'ús turístic), regula de la següent manera els establiments turístics situats en el medi rural:

Establiments de turisme rural:

Aquests establiments estan situats en el medi rural, dins de nuclis de població de menys de 2.000 habitants o bé aïllats (fora de nucli), integrats en edificacions preexistents anteriors a 1950, respecten la tipologia arquitectònica de la zona i compleixen amb l'exigència de tranquil·litat i integració en el paisatge, en els termes i les condicions que prevegi a aquest efecte l'ordenació urbanística.

Els establiments de turisme rural es classifiquen en els dos grups següents:

*a) **Cases de pagès. o establiments d'agroturisme** són aquells en els quals la persona titular, pagès o pagesa professional, obté rendes d'activitats agràries, ramaderes o forestals, d'acord amb els criteris normatius del departament competent en matèria d'agricultura, ramaderia i explotacions forestals, i on les persones usuàries poden conèixer les tasques i activitats pròpies de l'explotació agrària a la qual estan vinculades.*

Si la titular és una persona jurídica un dels socis o una de les sòcies ha de complir els requisits que preveuen l'apartat anterior i l'article següent, i prestar personalment el servei d'atenció a les persones usuàries

Modalitats de cases de pagès

1. Les cases de pagès es classifiquen en les modalitats següents:

*a) **Masia.** És aquell habitatge unifamiliar fora de nucli, situat en el si d'una explotació agrícola, ramadera o forestal, que comparteix el pagès o pagesa amb les persones usuàries turístiques i on es presta el servei d'allotjament en règim d'habitacions i, com a mínim, d'esmorzar.*

*b) **Masoveria.** És aquell habitatge unifamiliar, fora de nucli de població i ubicat a la mateixa explotació. Es presta el servei d'allotjament en règim de casa sencera.*

*b) **Allotjaments rurals***

Els allotjaments rurals són aquells establiments en què la persona titular no està obligada a obtenir rendes d'activitats agràries, ramaderes o forestals, però ha de residir efectivament o bé a la mateixa comarca, als municipis limítrofs de la comarca, o bé a l'habitatge, depenent de la modalitat. Si la titular és una persona jurídica, un dels socis o una de les sòcies ha de complir els requisits previstos en l'article següent i prestar personalment el servei d'atenció a les persones usuàries

Modalitats d'allotjaments rurals

1. Els allotjaments rurals es classifiquen en les modalitats següents:

a) **Masia.** És aquell habitatge unifamiliar fora de nucli que comparteix la persona titular amb les persones usuàries turístiques i on es presta el servei d'allotjament en règim d'habitacions i, com a mínim, d'esmorzar.

b) **Masoveria.** És aquell habitatge unifamiliar, fora de nucli de població, que es lloga en règim de casa sencera.

Atenent a aquestes definicions s'elabora la següent taula II, amb dades de l'any 2013, segons consten a la pàgina web de la Generalitat de Catalunya.

Taula II. OFERTA D'ESTABLIMENTS DE TURISME RURAL			
	Nombre de Masies	Nombre de Masoveries	Total
Cases de Pagès o establiments d'Agroturisme	125	164	289
Allotjaments rurals	99	350	449

Font: elaboració pròpia a partir de dades de

<http://aplicacionsemo.gencat.cat/omet/AppJava/llicitTurisme.jsp?pst=3&lg=>

Segons les dades que consten en aquesta base, el nombre d'establiments situats en masies (que es viu amb els titulars de les explotacions) o masoveries (cases independents) en la modalitat d'establiments d'Agroturisme és inferior al nombre d'allotjaments rurals en qualsevol d'aquestes dues modalitats. És a dir, existeixen a Catalunya, segons aquestes dades, més establiments turístics situats en masies o masoveries que no tenen res a veure amb l'explotació de les terres, que no pas establiments que hi estan relacionats. Aquest fet, que ja es descriu a l'Atlas de turisme de Catalunya, caldria analitzar-lo des de diferents punts de vista. Caldria trobar la motivació per la qual, l'agroturisme no és la principal aposta turística del món rural.

Aquesta constatació no té per què significar que les terres que envolten els 449 allotjaments rurals estiguin abandonades. Poden ben bé continuar conreades per altres persones, però aquests són casos clars on convé analitzar quina és la relació dels hostes d'aquests establiments amb les explotacions agràries veïnes.

Quina és la conseqüència de que l'activitat que es desenvolupa a la masia no tingui res a veure amb l'explotació de les terres que l'envolten?

Com ja s'ha dit, l'origen de la masia és el de servir com a centre de producció i d'habitatge de les explotacions agràries. L'estructura territorial d'una part del territori agrícola català és composta d'un conjunt d'edificacions més o menys compactes, envoltades d'una superfície de conreu i una superfície forestal. Això va ser un conjunt indestriable durant segles.

Al llarg del segle XX hem vist com s'ha produït el procés d'abandonament de les masies i de l'activitat agrària associada. El que ha passat un cop s'ha produït aquest abandonament pot ser molt heterogeni. Des d'únicament un abandonament de la masia, però continuant el cultiu de les terres, fins a l'abandonament total de la masia i de la terra associada.

Què passa quan es destria una cosa de l'altre? Evidentment la casuística és també molt diversa i heterogènia. L'explotació de les terres pot ser posada en arrendament i, per tant, pot servir per a crear noves explotacions, o ampliar explotacions existents. Aquest cas és, evidentment, des del punt de vista dels sectors agrari i de l'equilibri del territori, l'ídoni. Però també pot succeir que les terres quedin formant part de la nova activitat i siguin abandonades per al conreu. De mica en mica es produeix una transformació en base a noves instal·lacions que donen servei o complementen l'edificació habitual. En aquest cas existeix una transformació de l'ús, no tant sols de la masia si no del sòl agrícola. Per exemple, es pot complementar el servei d'allotjament amb una activitat d'hípica. O bé amb una activitat de nuclis zoològics amb varietat d'animals de granja que serveixen per donar a conèixer al visitant l'antiga dedicació de la masia. Es pot ampliar el servei d'allotjament al de restauració, independent de l'allotjament. També d'altres activitats relacionades amb la natura.

A mesura que es va portant a terme aquest fenomen, és va produint un allunyament de les activitats del seu entorn. El sòl agrari que envolta la masia deixa de tenir un valor productiu per passar a tenir un valor paisatgístic.

La conseqüència d'aquest canvi de visió dels espais oberts pot ser molt palpable a nivell normatiu. En els darreres anys hi ha hagut un treball força intens pel que fa a noves redaccions de planejament territorial i municipal. En municipis rurals, tots els experts coincideixen en què

la normativa urbanística del sòl no urbanitzable és poc adequada. Però sovint, la seva visió difereix de la que es té des del sector agrari.

Revisant planejament urbanístic s'han detectat normes encaminades a potenciar aquest ús de l'espai rural, natural i agrari amb finalitats turístiques, deixant de banda la producció agrícola i ramadera. Així doncs, hem vist planejament que establia el sòl no urbanitzable com a “gaudi col·lectiu” i, en conseqüència, la normativa que s'hi imposava arribava a xocar frontalment amb normativa sectorial.

El sector ramader és un dels que més s'ha vist afectat amb aquest canvi de consideració. Les implicacions mediambientals, les edificacions i infraestructures que porten associades les activitats ramaderes, han fet que les regulacions urbanístics siguin restrictives. Alguns municipis han optat per prohibir la nova implantació d'activitats ramaderes, o bé en restringeixen enormement la seva dimensió.

El canvi d'orientació de la regulació del sòl no urbanitzable és el més palpable i, probablement, el que té una incidència més duradora sobre el territori, ja que un cop una normativa està aprovada, canviar-la requereix un procediment llarg i feixuc. Ara bé, hi ha altres conseqüències d'aquesta desconexió entre l'ús de la masia i l'explotació de les terres que l'envolten. Algunes conseqüències s'han presentat moltes vegades com a anècdotes (els esquellots de les vaques, les olors de l'aplicació de l'adob orgànic, el soroll de la maquinària, etc.). Més enllà de l'anècdota estricta, és cert que es produeixen confluències d'interessos contraposats, entre l'activitat agro-ramadera i l'activitat turística. Aquest xoc ha arribat fins l'última modificació de la llei d'urbanisme.

En aquesta modificació s'amplien els usos permesos a les masies. Es permeten, a més dels ja recollits en les anteriors versions de la llei (restauració, equipaments, serveis comunitaris, turisme rural), els usos artesanals i artístics. Ara bé, la llei introdueix una frase on es diu que els usos han de ser compatibles amb les activitats agràries implantades en l'entorn immediat.

El que és una novetat en aquesta frase és el fet que abans d'implantar un ús en una masia caldrà fer una valoració de l'activitat agrària que l'envolta i visualitzar-la (si hi ha granges, les orientacions tecno-productives d'aquestes) i, en el fons, el que se'n pot deduir, o el que se'n vol deduir des dels sector agrari, és que qualsevol nova activitat en l'entorn rural haurà de respectar l'activitat agrària que s'hi desenvolupa.

Cal afegir, però, que ara ja no estem parlant només de que les masies poden acollir activitats turístiques que, poc o molt, necessiten de l'espai rural per a que tinguin sentit tal i com estan definides actualment. Els nous usos que poden acollir les masies, i que de fet ja trobem implantats en alguns indrets, són els artístics o artesanals. Per exemple un estudi de gravació, un centre de creació artística entre d'altres. En aquest cas es tracta d'activitats que es desenvoluparan en la masia i que l'única relació que necessitaran del seu entorn serà la tranquil·litat i l'aïllament que ofereix l'espai rural.

L'acceptació d'aquestes noves activitats en les masies té com a objectiu clar la preservació del patrimoni i de l'arquitectura. Té també efectes positius pel que fa al poblament del territori. Ara bé, la contrapartida és la desconexió amb l'espai productiu de l'entorn. Més enllà d'aprofitar els espais interiors de les masies, aquestes activitats no necessiten de cap espai exterior per al seu desenvolupament. Certament el xoc d'interessos contraposats pot ser menor que en el cas del turisme, però per contra l'espai productiu exterior no aporta res extra, per tant la seva valoració com a tal, deixa de tenir sentit.

5.- CONCLUSIONS

Al llarg del segle XX la masia va perdre la seva funció com a centre de l'explotació agropecuària.

A Cap a finals del segle XX va anar recuperant funcionalitat, orientant-se bàsicament al turisme rural. En l'actualitat la legislació permet desenvolupar més usos a les masies per tal de no perdre

patrimoni arquitectònic. Tot i així, la legislació en aquesta matèria va encara per darrera de la realitat, i la posada en marxa dels instruments de planejament, com és el catàleg de masies, pateix un decalatge important.

És evident que activitats com el turisme rural necessiten d'un entorn natural i agrari de qualitat per a que tinguin sentit, per tant l'activitat turística ha d'estar lligada al propi territori, i ha de possibilitar el desenvolupament de les activitats agro-ramaderes. El primer sense el segon, no tindria cap sentit. Des del punt de vista del sector agrari el més positiu seria que aquesta activitat turística fos un complement a l'explotació. Que el visitant pogués gaudir per uns dies de l'estil de vida i les activitats que es desenvolupen en l'entorn on es situa l'allotjament de turisme rural, a més de tenir l'oportunitat de conèixer i consumir productes locals i de proximitat, que es produeixen i elaboren en l'explotació que es visita o en explotacions properes.

Si les activitats que es desenvolupen en l'espai productiu estan completament deslligades d'aquest entorn, deixem de percebre'l com un espai amb valor productiu i, per tant, les activitats que s'hi desenvolupen deixen d'ésser considerades necessàries. Això té com a conseqüència la regulació d'esquena al sector agrari, i la proliferació de conflictes per confluència d'interessos diferents.

No es posa en dubte que el coneixement per part de la societat anomenada urbana dels entorns rurals, pot ajudar al seu manteniment, però es considera important que l'aproximació cap a aquest entorn, a través del seu patrimoni arquitectònic es faci des del respecte al sector productiu agrari i, en la mesura del possible, que sigui indestriable una cosa de l'altra.

És el marc de la nova legislació territorial i urbanística, , el que ha de propiciar els instruments necessaris per a que aquest equilibri sigui possible. En aquest sentit, la redacció d'un nova llei de territori és una oportunitat única, com també ho és la redacció d'una llei d'espais agraris.

BIBLIOGRAFIA

- ALDOMÀ I BUIXADÉ, I, *et al.*(2009) Atles de la nova ruralitat. Fundació del Món Rural.
- CÀNOVAS G, *et al.* (2005). Turismo rural en Catalunya: condicionantes de la oferta i la demanda. *Investigaciones Geogràficas*, 37 (5-26). Instituto Universitario de Geografia. Universidad de Alicante.
- ESTEVE PALÓS, A, VALLS FÍGOLS, M (2010) Masos, masies i cases de pagès a la Catalunya de 1860: una anàlisi espacial. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 69 (97-112).
- Varis autors (2005). Estudis de necessitats i mecanismes pel foment de la Formació Contínua en els àmbits de l'Agroturisme, l'Artesania Alimentària i l'Agricultura Ecològica. Unió de Pagesos.
- Varis autors (2006). Agroturisme i Turisme Rural. Conclusions del Grup de Treball. Congrés del Món Rural.
- Varis autors (2009). Directrius de contingut per al Catàleg de Masies i cases rurals. PTOPI i Associació Catalana de Municipis.
- Varis autors (2010). Atles del Turisme de Catalunya. Departament d'Innovació, Universitat i Empresa. Generalitat de Catalunya. <http://www.atlesturismecatalunya.cat/>
- Llei 2/2002, de 14 de març, d'Urbanisme
- Llei 3/2012 , del 22 de febrer, de modificació del text refós de la Llei d'Urbanisme,, aprovat pel decret legislatiu 1/2010, del 3 d'agost.
- Decret 305/2006, de 18 de juliol, pel qual s'aprova el reglament de La Llei d'urbanisme.
- Decret 159/2012, de 20 de novembre, d'establiments d'allotjament turístic i d'habitatges d'ús turístic.
- Oferta municipal d'establiments turístics. Generalitat de Catalunya.
<http://aplicacionsemo.gencat.cat/omet/AppJava/llicitatTurisme.jsp?pst=3&lg=>

AGRAÏMENTS

Eva Morera. Equip Tècnic Sindical. Unió de Pagesos.

Júlia Trías. Departament de Territori i Sostenibilitat.